

PLÂNLİ KALKINMA VE VERGİ SİSTEMİMİZİN ISLAHI MEVZUUNDA SARFEDİLEN GAYRETLER

Mesut EREZ
Maliye Bakanlığı
Gelirler Genel Müdürü

Yaşadığımız sırada yer yüzünde mevcut ülkeler ekonomik bakımdan da iki guruba ayrılmıştır:

- 1 — İktisaden kalkınmış memleketler,
- 2 — Az gelişmiş memleketler,

Az gelişmiş memleketlerin varlıklarını muhafaza edebilmelerinin, iktisaden kalkınmalarına bağlı olduğu bu gün üzerinde münakaşa edilmeyen bir husustur.

Memleketimiz, 1962 yılından itibaren plânlı bir kalkınma devrine girmiştir. Plân ulaşılacak istenilen hedef ve gayelere varmak için takip edilmesi lâzım yolları gösteren bir vesikadır. Başka bir ifadeyle plân, ne yapmamız lâzım geldiğini bilmek ve ona göre hareket etmek demektir.

Beş yıllık kalkınma plânımızın tatbikata konulması bazı problemler doğurmuştur. Bu problemler arasında plânın finansmanı önemli bir yer işgal etmektedir.

Kalkınma plânında öngörülen yatırımların zamanında gerçekleştirilebilmesi için finansman ihtiyacının zamanında karşılanması icap edeceği şüphesizdir. Bu mevzuda Maliye Bakanlığına ve Maliye Teşkilâtına ehemmiyetli vazifeler düşmektedir.

Bu vazifeleri başlıca iki gurupta toplayabiliriz.

I — Vergi kanunlarında plân hedeflerinin gerçekleşmesine yardımcı olacak değişiklikleri yapmak,

II — Vergi sistemimizin kolay ve verimli bir şekilde tatbikini sağlayacak tedbirleri almak.

VERGİ KANUNLARINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

A — Birinci Safha Çalışmaları :

Vergi sistemimizin ıslahı mevzuunda yapılan çalışmaların birinci safhası 1963 Martında yürürlüğe giren kanunlarla nihayetlendirilmiş, bu suretle vergi hukukumuzda iktisadî kalkınmamızı kolaylaştıracak değişiklikler yapılmış, vergi sistemimize yeni müesseseler kazandırılmıştır.

Bu safhada yapılan çalışmaların neticelerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

1 — *Gelir ve Kurumlar Vergisi :*

— Millî tasarrufların memleketimizin kalkınmasında yararlı yatırımlara tahsis edilmesi lüzumundan hareket edilerek selektif mahiyette bir yatırım indirimi müessesesi mevzuatımızda yer almıştır.

— Yatırım indiriminin nisbeti % 30 dur. Bu nisbet ziraî yatırımlarla, Bölge Kalkınması ile ilgili yatırımlarda % 40 a, geri kalmış bölgelerde yapılacak yatırımlarda % 50 ye yükselmektedir.

— Vergi nisbetlerinin çok yüksek olması halinde vergi mukavemetinin artacağı noktasından hareketle vergi nisbetlerinde indirim yapılmıştır.

— Ticarî kazançları götürü usulde vergilendirilen mükelleflerin matrahlarının beş derece üzerinden takdir ve tesbit olunması kabul edilmiştir.

— Zararların mahsup müddeti beş yıla çıkarılmıştır.

— Serbest meslek kazançlarının vergilendirilmesiyle ilgili hükümlere vuzuh verilmiş, götürü gider indirimi tanınmış, muafiyet hükümleri genişletilmiş, telif kazançları istisnası iki misline çıkarılmıştır.

2 — *Vergi Usul Kanunu :*

— Degresif, azalan bakiyeler üzerinden Amortisman usulü kabul edilmiştir.

— Bilânçoya dahil iktisadî kıymetlerin yeniden değerlendirilmesini sağlayacak hükümlere yer verilmiştir.

— İkmalen ve resen salınan vergilerle vergi cezalarına ilişkin olarak uzlaşma müessesesi ihdas olunmuş, uzlaşma komisyonları kurularak faaliyete geçirilmiştir.

3 — *Emlâk Alım Vergisi :*

Tapu ve kadastro harçlarıyla, Damga Resmi Kanununun emlâk alım satımlarıyla ilgili hükümleri, yabancı memleketlerdeki tatbikat da göz önünde tutularak birleştirilmiş ve Emlâk Alım Vergisi adı altında toplanmıştır. Binde 55 olan nisbet binde 70'e yükseltilmiş, sosyal meskenler için bu nisbetin binde 35 olması kabul edilmiştir.

4 — *Motorlu kara taşıtları vergisi :*

Motorlu kara taşıtlarından almakta olan trafik resmi ve hususî otomobil vergisi birleştirilerek bir vergi haline getirilmiştir.

5 — *Dış seyahat harcamaları vergisi :*

Milletlerarası antlaşma ve taahhütlerimiz nazara alınarak, dış seyahatlerde satın alınan dövizler üzerinden tahsil edilmekte olan % 50 nisbetindeki (istikrar fonuna katılma payı) kaldırılmış, bunun yerine Dış seyahat harcamaları vergisi ihdas olunmuştur.

6 — *Değerli kâğıtlar :*

Dağınık ve karışık bir halde bulunan değerli kâğıtlara ait mevzuat birleştirilmiş, 16 çeşit olan değerli kâğıtların adedi 6 ya indirilmiştir.

7 — *Damga Vergisi ve Harçlar Kanunları :*

1928 yılından beri yürürlükte olan damga resmi kanunu muhtelif tarihlerde yapılan tadillerle, dağınık ve muğlâk bir hal aldığı gibi, harca tabi muamelelerle tedahül etmiş bulunuyordu. Maktu resme tabi olan bir çok konular bu günkü rayiçe fiskal değerini kaybetmişti.

Damga vergisi kanunu ile Harçlar Kanunu başlıca şu yenilikleri getirmiştir:

a) Aynı zamanda Resme ve Harca mevzu konular bu kanunlardan birinde birleştirilmiştir.

b) Damga Resmine tabi olmakla beraber özel bir vergiye de tabi olan konular ait oldukları ana vergilerle birleştirilmiştir.

c) Ekonomik bakımlardan mahzurlu verimi düşük tatbiki güçlük arzeden harç ve resimler mükellefiyet dışına çıkarılmıştır. (Dilekçeler, nüfus cüzdanları, vekâletnameler, hisse senetleri)

Damga vergisi ve Harçlar Kanun tasarıları geçen sene Meclise sunulmuş olmakla beraber, bunların kanunlaşmaları bu yıl mümkün olmuştur.

B — İkinci Safha Çalışmaları :

Bu suretle vergi reform çalışmalarının birinci safhasında getirilmiş olan yeniliklerden pek kısa ve mücmel bir tarzda bahsetmiş bulunuyoruz. Bu çalışmaların ikinci safhasında hazırlanan tasarılar şunlardır:

- 1 — Gelir Vergisi Kanun Tasarısı,
- 2 — Vergi Usul Kanunu Tasarısı,
- 3 — Gider Vergisi Kanun Tasarısı,
- 4 — Binalardan alınan savunma vergisiyle ilgili kanun Tasarısı,
- 5 — Bina vergisi muafiyetleriyle ilgili kanun tasarısı,
- 6 — Arazi ve Arsa vergileriyle ilgili kanun tasarısı,
- 7 — Gümrük tarifeleriyle ilgili kanun tasarısı,
- 8 — İktisadî Buhran vergisiyle ilgili tasarısı,
- 9 — Motorlu kara taşıtları vergisiyle ilgili kanun tasarısı,
- 10 — Malî Tevzin veya Malî Denkleştirme kanun tasarısı,
- 11 — Emlâk Vergisi Kanun Tasarısı,
- 12 — Malî kaza ile ilgili kanun tasarısı,
- 13 — Belediye Gelirleri Kanun Tasarısı.

Bunlardan iktisadî buhran ve motorlu kara taşıtları vergileri ile ilgili kanun tasarıları Meclis Komisyonlarında önemli değişikliklere uğradığından hükümetçe geri alınmıştır.

Malî Kaza, Malî Denkleştirme, Emlâk Vergisi kanun tasarıları halen Millet Meclisi Komisyonlarındadır. Belediye Gelirleri Kanun tasarısı henüz Meclise sevkedilmemiştir.

Diğer tasarılar kanunlaşmış bulunmaktadır.

Bu tasarılar hazırlanırken aşağıdaki temel prensiplerden hareket olunmuştur:

- 1 — Gereği gibi kavranamıyan ve bir vergi rezervi taşıyan mevzular ele alınmıştır. (Ziraf kazançlar)

2 — Vergi ziyasını önleyecek tedbirler öngörülmüştür. (Ortalama kâr haddi, gider esası, vergilerin ilânı...)

3 — Vergi dışı kalmış mevzuların vergi mevzuuna alınmasına dikkat edilmiştir. (İtriyat, tuvalet maddeleri)

4 — Memleket sanayiinin gelişmesini sağlayacak ve bu gelişmeyi sür'atlendirecek tasarrufların yatırımlara yönelmesini sağlayacak tedbirler alınmıştır. (Vergi muafiyetleri tanınması, Bina Vergisi muafiyetlerinin kısıtlanması, Gümrük tarifelerinin yeniden düzenlenmesi)

5 — Sosyal, ekonomik ve malî mahzurları göz önüne alınarak vergi nisbetlerinin genellikle yükseltilmesinden kaçınılmıştır.

GELİR VERGİSİ KANUNUNDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Gelir Vergisi Kanununda yapılan değişiklikleri aşağıdaki noktalarda toplamak mümkündür.

- a) Ziraî kazançların vergilendirilmesi,
- b) Vergi güvenliği tedbirleri,
- c) Götürü usulde vergilendirmenin özel şartları,
- d) Muhtelif ücret ödemeleri.

Ziraî kazançların vergilendirilmesi :

Memleketimizde ziraî kazançların vergi mevzuuna alınması çok yenidir. Bütün Dünyada olduğu gibi memleketimizde de bu kazançların vergilendirilmesi güçlük arz etmektedir. Ziraî Gelirler vergi mevzuuna alınırken bu gelirlerin, gelir vergisi içinde kavranması veya özel bir kanunla vergiye tabi tutulması hususu münakaşaları muçip olur. Filhakika her iki fikrin de lehinde ve aleyhinde bir çok deliller serdetmek mümkündür. Gelir Vergisinin adil vergi olduğu herkes tarafından kabul edilen bir husustur. Ziraî kazançlarında gelir vergisi sistemi içinde kavranması bu sebeple tercih edilmiştir.

Ancak, 193 sayılı kanunu değiştiren 202 sayılı kanunun tatbikatı şunu göstermiştir:

Bu kanun hükümlerine göre 18 bin mükellef kaydedilmiş ve bunlardan 29 - 30 milyon lira vergi tahsil olunmuştur. Memleketimizde 50 milyar liralık millî hasıla içerisinde ziraî hasılanın 19 - 20 milyar liralık bir yer işgal ettiği düşünülürse Ziraî kazançların lâ-

yıkı veçhile vergi mevzuuna alınmadığı anlaşılır. 202 sayılı kanun 3 - 3,5 milyon çiftçi ailesinden ancak 18 binini mükellef kılmıştır.

Bu müşahede ziraî kazançla ilgili hükümlerin yeniden düzenlenmesi zaruretini ortaya koymuştur.

Bu sebeptendir ki, evvelâ 365 sayılı kanunla 5000 liralık istisnânın ortaklıklarda ne şekilde uygulanacağı bazı esaslara bağlanmış, bilâhare 484 sayılı kanunla ziraî kazançlara müteallik, yüz ölçümü ve satış ölçüleriyle istisna hükümlerinde önemli değişiklikler yapılmıştır.

Ziraî mahsullerinin bir yıl içindeki satışlarından 30.000 liradan daha az gelir elde edenler vergi dışı bırakılmış, 30.000 veya daha fazla gelir sağlayanlar vergi mevzuuna alınmıştır. Ziraat mühendisleri ve ziraat teknisyenleriyle birlikte çalışarak, 30.000 liralık gayri safi hasılayı, hububatta, pamukta, tütünde, pancarda, sebze ziraatında kaç dönüm arazinin, narenciyede kaç ağacın, hayvancılıkta kaç adet büyük veya küçükbaş hayvanın sağlıklıbileceği hesaplanmış, yüzölçümleri, ağaç ve hayvan adetleri buna göre tesbit olunmuştur.

Bu suretle hububatta 500 dönüm olan ekili arazi ölçüsü 300 dönüme, pamukta 200 dönümden 150 dönüme, pancarda 200 dönümden 90 dönüme, narenciyede 600 ağaçtan 500 ağaca, büyükbaş hayvanlarda hayvan sayısı 100 den 50 ye, küçükbaş hayvan sayısı 500 den 250 ye indirilmiştir. Diğer ziraat guruplarının ölçülerinde de bu tarzda indirmeler yapılmıştır.

İkinci önemli değişiklik istisna hükümlerinde olmuştur. 5000 liralık ziraî kazanç istisnası 2500 liraya indirilmiş ve 10.000 liralık bir tavanla tahdit olunmuştur. 10.000 liradan fazla ziraî kazanç elde edenler bu istisnadan faydalanamayacaklardır.

Ziraî kazançların vergilendirilmesinde diğer önemli değişiklik asgarî vergidir. Bu vergi kanunda yazılı satış ve işletme büyüklüğü ölçülerine göre mükellefiyete giren çiftçilerden alınacaktır. Yeni ölçülere göre 40.000 çiftçinin mükellef olacağı hesaplanmaktadır. Asgarî vergi yalnız bu 40.000 çiftçiyi ilgilendirmekte olup, ölçülerin altında kalan çiftçilerin bu vergi ile bir alâkası yoktur.

Asgarî verginin gelir vergisinin prensipleriyle bağdaşmadığı ileri sürülmüştür. Bu bir gerçektir. Ancak ziraî kazançların vergi mevzuuna alınmasında ve kavranmasında karşılaşılan güçlükler, geçici bir devre için böyle bir sisteme gidilmesini zarurî kılmıştır. Bu vergi işletmenin büyüklüğüne göre artan bir seyir takip ederek,

dönüm ve ağaç ve hayvan başına alınacaktır. Bu suretle hesaplanacak vergi ile, mükellefin beyanına göre hesaplanacak vergi mukayese edilecek hangisi fazla ise o miktar vergi tahsil olunacaktır.

Yangın, yer sarsıntısı, yer kayması, su baskını, kuraklık, don, muzır hayvan ve haşerat istilâsı, dolu ve kasırga, hayvanlarda salgın hastalıklar gibi tabii âfetlerle mahsul ve hayvanlarının en az üçte birini kaybeden çiftçilerin asgarî vergilerinin tamamı terkin olunacaktır.

Vergi güvenliği ile ilgili tedbirler :

Gelir Vergisi kanununda vergi güvenliği ile ilgili olarak iki tedbir vardır:

Ortalama kâr haddi ve gider esası. Bilindiği gibi bu iki güvenlik müessesesi 193 sayılı kanunda da mevcuttu. Bu müesseseler tatbikatta işlemedikleri veya güçlüklerle işledikleri için kendilerinden beklenen neticeleri vermemişlerdir.

Ortalama kâr haddi :

Ortalama kâr haddine tabi mükellefler perakendecilerle, imâlâtçılar, Eğlence ve istirahat yerleri işletenler ile her nevi taşıma işleriyle uğraşanlardır. Eski kanundaki satışlarının % 50 sinden fazlası perakende olmak kaydı kaldırılmıştır.

Bu işlerle uğraşan mükelleflerin ortalama kâr hadleri, Maliye Bakanlığınca, emtia ve iş nevilerine göre hazırlanacak cetveller üzerine mahallî komisyonlarca takdir olunacaktır. Bu cetveller, Maliye Bakanlığında teşekkül edecek olan ortalama kâr hadleri merkez komisyonu tarafından incelenecek, karara bağlanacak, mahallerine tebliğ ve resmî gazete ile ilân olunacaktır.

Bildirdikleri gayrı safî kazançları ortalama kâr hadlerine göre hesaplanacak, gayrı safî kazançlarına nazaran 1.000 lira ve daha ziyade düşüklük gösteren mükelleflerden düşüklük sebepleri 15 günden az olmamak üzere müddet verilerek yazı ile sorulacaktır. Süresi içinde cevap vermiyenler düşüklük sebebini izah edememiş sayılacaklardır.

Yazılı izahatta bulunanların bu izahları ve izahlarına merbut belgeler, vergi dairesi müdürü, olmiyan yerlerde en büyük mal memuru, mazeretleri halinde tevkil edecekleri zatın başkanlığında, vergi dairesinin ilgili memurundan, Ticaret odalarınca olmiyan yerlerde belediyelerce seçilmiş bir üyeden kurulu komisyon tarafından in-

celenecektir. Mükellef izahatının kısmen veya tamamen kabul edilmemesi halinde, matrah farkı 1.000 liranın üstünde ise mükellef adına cezasız vergi tarholunacaktır. Düşüklük arzeden matrahların takdir komisyonlarına tesbit ettirilmesi esası terkedilmiştir.

Mükelleflerin bu şekilde tarholunan vergiler üzerine uzlaşma komisyonlarına, ihtilâf mercilerine müracaat hakları mahfuz tutulmuştur.

Bu müessesenin mükellefleri doğru beyana sevk etmek gayesini güttüğü açıktır. Bu gayenin tahassülü için, Vergi Dairelerine önemli vazifeler düşmektedir. Ortalama kâr haddine tabi mükelleflerin durumlarının her yıl behemahal vergi dairelerince tesbit olunması ve kendilerine kanunda ve Bakanlık tebliğlerinde yazılı esaslar dahilinde vergi tarholunması icap edenler adına tarhiyat yapılması lâzımdır.

Gider Esası :

Bilindiği gibi, mükellefler gelir vergisi kanununun 91. maddesine göre gider bildiriminde bulunmaktadırlar. 113. maddeye göre beyan olunan gelir, giderlerin toplamından az ise, Maliye Müfettişleri veya Hesap Uzmanlarınca inceleme yapılması, incelemede gerçek gelirin miktarının tesbit edilememesi ve farkın servetten, borç almak suretiyle sağlanan bir paradan veya başka bir kaynaktan yapılan sarfiyat ile karşılandığının tevsik ve izah olunamaması kaydıyla, takdir komisyonlarınca belli edilecek matrahlar üzerinden tarhiyat yapılmaktaydı.

484 sayılı kanunla getirilen yenilikler şunlardır:

— 91. maddeye göre beyanı mecburî giderler arasına «Geçim, ısıtma, aydınlatma, telefon giderleriyle, kulüp ve derneklere ödenen aidatlar» da alınmıştır.

Götürü gider usulüne göre vergiye tabi olan ziraî kazanç mükellefleriyle, ihtiyarî toplama hakkından faydalanan menkul ve gayrimenkul sermaye iradı sahipleri ve ücret erbabı gider bildirimine tabi değildir.

— İncelemenin Maliye Müfettişi veya Hesap Uzmanı tarafından yapılması, Gerçek gelirin inceleme ile tesbit edilememiş olması tarzındaki kayıtlar kaldırılmıştır.

— Vergi matrahının takdir komisyonlarınca belli edilmesi esası terkedilmiştir.

Bu değişikliklere göre mükelleflerin gider bildirimleri incelemeye yetkili memurlar tarafından incelenecek maddî delillere isti-

naden tesbiti mümkün olmıyan gider unsurları takdir komisyonlarınca tesbit ettirilecek bu suretle bulunan gider toplamı ile beyan edilen matrah arasındaki fark 1.000 liradan fazla ise ve fazlalığın borçla servetten veya diğer bir kaynaktan yapılan harcama ile karşılandığı tevsik edilemiyorsa, farkın beyan edilmemiş gelir sayılması ve mükellef adına ikmalen cezasız vergi tarholunması icap edecektir.

Götürü usulde vergilendirmenin özel şartları :

Gelir Vergisi sistemi bir küll olup, mükelleflerin yıllık gelirlerinin tevsik ve muhtelif kaynaklardan bir takvim yılı içinde elde edilen gelirlerin Vergi Dairelerine beyan edilmesi esasına dayanır.

Memleketimizin özel şartları, mükelleflerimizin bir çoğunun defter tutmaya yeterli bilgiye sahip olmamaları, okur yazar nisbetindeki düşüklük göz önüne alınarak 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanununda esnaf muaflığı ihdas edilmiş, gelir vergisinden muaf esnaf, esnaf vergisiyle mükellef kılınmıştı. Bir devre için esnaf vergisi de kaldırılmış, 193 sayılı kanunla götürü vergi ihdas olunmuştu.

Gelir Vergisinin genel prensiplerine uyulmak ve bu verginin gagesine yaklaşılacak amacıyla götürü usule tabi olmanın özel şartları 1/4 nisbetinde daraltılmıştır. Bununla ilgili 48. maddenin 10 ve müteakip fıkralarında değişiklik yapılmamıştır.

Muhtelif ücret ödemeleri :

Bilindiği gibi, gelir vergisinde, bir takvim yılı içinde elde edilen kazançların toplanması ve toplam üzerinden müterakki vergi nisbetlerine göre vergi tarholunması esası vardır.

Hizmet erbabına maaş ve ücretlerinin yanında Temsil ödeneği, yargıç ödeneği, tazminat gibi çeşitli kanunlarla ve çeşitli namlar altında bazı ödemeler yapılmaktadır. Gelir Vergisinin yürürlüğe girdiği yıllarda bu nevi ödemelerde asıl ücret veya maaşlarla birlikte toplama yapılarak vergiye tabi tutulmakta idi. İhtilâf mercilerine intikal eden hâdiselerde, mükellefler lehine kararlar alınıyordu.

Bilâhare Büyük Millet Meclisinden 24. Mart. 1950 tarihli ve 250 sayılı yorum kararı çıktı. Bu kararda 4936, 5017 ve 5027 sayılı kanunlarla verilmesi kabul edilen paraların ay başında aylıkla birlikte verilmesi hakkındaki hüküm; aylık gibi peşin verilmesini istilzam eden bir hüküm olup vergi tevkifatı bakımından bunların aylıkla

birleştirilerek toplam üzerinden vergi alınmasına mâtuf değildir» deniliyordu.

Bu yorum kararından sonra Gelir Vergisi Kanununun «muhtelif ücret ödemelerinde; vergi cetvelleri her ödeme ayrı ayrı göz önünde tutularak uygulanır» tarzındaki hükmü tatbikatta geniş bir tefsire tabi tutularak uygulanmaya başladı. Fazla mesai, tahsisat, tazminat gibi aylıklardan ayrı olarak çeşitli namplar altında hizmet erbabına ödenmekte olan paraların müterakkiyet esası dışında vergiye tabi tutulması yaygın bir hal aldı.

484 sayılı kanunla 193 sayılı kanunun 104. maddesine eklenen bir fıkra ile gelir vergisinin umumî prensiplerine muhalif olan tatbikata son verilmeğe çalışılmıştır. Buna göre, ancak, başka başka iş verenler tarafından yapılan ödemelerle, aynı iş veren tarafından, başka başka hizmetlerin karşılığı olarak yapılan ödemeler muhtelif ücret ödemesi sayılmış, bunlar haricinde kalan diğer biçümle ödemeler tek bir ücret ödemesi addedilmiştir.

Ancak, Kanun tasarısının müzakeresi sırasında Cumhuriyet Senatosunda geçici madde ile yapılan değişikliğe göre Devlet Personel Kanunu ile hâkimlerin ve sair yargı mercilerinin aylık ve ödenekleri tanzim edilinceye kadar çeşitli kanunlarla verilen ödenek ve tazminatların muhtelif ücret ödemesi sayılmasına devam olunacaktır. Özel bir kanuna dayanmaksızın yapılan ödemelerde ise aynı hizmetin karşılığı olup olmadığına bakılacaktır.

VERGİ USUL KANUNUNDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Usul Kanununda yapılan en önemli değişikliği vergilerin ilânı teşkil eder. Yıllık beyanname veren Gelir Vergisi mükellefleri ile sermaye şirketlerinin beyannameleri üzerinden tarholunan vergilerinin ilânı kabul edilmiştir. İlân, vergi dairelerine cetveller asılmak suretiyle yapılacağı gibi ayrıca kitap halinde neşrolunacak, resmî gazete ile yayınlanacaktır. Ancak, mükelleflerin işlerine işletmelerine, kazançlarına, meslekî sırlarına ait hususlar eskiden olduğu gibi yine mahrem tutulacaktır.

Beyanname vermiyenlerle zarar edenlerin bu durumları cetvelerde belirtilecektir.

İlân edilen vergiler vesile ittihaz olunarak mükelleflerin, şeref, haysiyet ve haklarına tecavüz edilmesini önliyecek hükümlere de yer verilmiş bulunmaktadır.

Vergilerin ilân edilmesinin fayda ve mahzurları hakkında, tasarrufların hazırlandığı sıralarda, Meclis ve Senato Komisyonlarında, Mecliste ve Senatoda müzakeresinde çok konuşulmuş, bu münakaşalar zaman zaman matbuata aksetmiştir.

Vergi aleniyetinin aleyhinde olanlar, aslı esaslı olmıyan ihbarlarla, gerek mükelleflerin, gerek idarenin boş yere işgal edileceğini tüccarlara verilen banka kredilerinin bundan zarar göreceğini, bu konudaki aleniyetin ferdi hak ve hürriyetlere aykırı düşeceğini ileri sürmüşlerdir.

Evvelâ, vergi ile ilgili hesaplarını usul kanununun gösterdiği tarzda tutan, vergiye tabi gelirlerini doğru beyan eden mükelleflerin vergilerin ilânından çekinmelerini icap ettiren hiçbir sebebin mevcut olmadığını kabul etmek icap eder. Vergiye tabi gelirlerini gizlemek isteyen, bu sebeple hileli yollara tevessül eden mükellefleri ise kanunun himaye etmeyeceği açıktır. Vergilerin ilânı müessesesi olmaksızın da bir çok ihbarların yapılageldiği bir vakiydir. İmzasız ihbar mektuplarının ise bilâ istisna her zaman tetkike tabi tutulacağı iddia edilemez.

Banka kredilerine gelince, Bankaların kendi istihbarat servisleriyle müşterilerinin durumları hakkında daha sahih bilgilere sahip olmaları icap edeceği, kredi verdikleri müessese ve teşebbüslerin iktisadî ve malî durumlarını bu bilgilere göre değerlendirecekleri şüphesizdir.

Vergilerin ilânı gelir vergisinin genel prensiplerine muhalif düşmemektedir. Bu sistemde bazı vergiler esasen alenidir. Ücretlerin vergileri götürü usulde vergiye tabi mükelleflerin matrah ve vergileri gibi. Memleketimizde ötedenberi bazı vergilerin tekâlif cenvellerinin ilânı suretiyle tebliğ edildikleri de bir vakiydir. Bundan başka, Türkiye vergide aleniyet prensibini kabul eden ilk memleket de değildir. Kuzey memleketlerinde, Finlândiyada, Japonya'da, Yunanistan'da, İsviçre'de, İsrail'de mükelleflerin ödedikleri vergiler çeşitli şekillerde halkın bilgisine sunulmaktadır.

Ayrıca vergide Aleniyet Adam Smith'in vergi kaidelerine de uygun düşmektedir.

— Evvelce beyannamelerin kanunî sürenin sonundan itibaren onbeş gün geçtikten sonra verilmiş olması, resen matrah takdir edilmesini gerektiren sebepler yanında ikmalen vergi tarholunmasını lüzumlu kılan matrah farklarının da bulunması halinde resen takdir muamelesinin sonunu beklemek gerekiyordu. Vergi Usul Kanununun 30. maddesinde 485 sayılı kanunla yapılan değişikliğe

göre, 15 günlük süre içinde verilen beyannameler üzerine, beyannamede yazılı matrah üzerinden derhal vergi tarholunacak, resen belli edilen matrah beyannamede bildirilen gelirden fazla ise fark için resen vergi salınacaktır. Keza, maddî delillere dayanılarak tesbit edilen matrahlar içinde resen takdir sonucu beklenilmeksizin vergi tarholunacaktır. Bilâhare resen tarh sırasında evvelce tarholunmuş vergi nazara alınacaktır.

— Bilindiği gibi Vergi Usul Kanununun IV. kısmında Takdir Komisyonları, tahrir komisyonları, tadelât komisyonları, zirâî kazançlar ile ve merkez komisyonlarının teşekkül tarzları ve vazifeleri yazılıdır. 92. maddede yapılan değişiklikler bu komisyonların seçilmemiş üyelerine de ücret verilmesi sağlanmıştır. Ortalama kâr hadlerini tesbit eden özel komisyonlarla, ortalama kâr hadleri merkez komisyonları da bu hükme tabi tutulmuştur. Buna göre bilfarz zirâî kazançlar il komisyonlarının memur üyelerine de ücret verilmesi mümkün olacaktır.

— 279. maddenin değişmeden evvelki şekline göre Türk borsalarında kayıtlı Türk ve yabancı esham ve tahvilât borsa rayıcı ile değerlendiriliyordu. Bu hükmün tatbiki, henüz iktisap edilmemiş, elde olunmamış kazançların vergiye tabi tutulması neticesini veriyordu.

Bu nevi Esham ve tahvilâtın alış bedelleriyle değerlendirilmesi esası kabul edilmiş, geçici madde ile hükmün kanunun neşrinden sonra iktisap edilecek esham ve tahvilâta tatbiki sağlanmış, bu suretle memleketimizde sermaye piyasasının teşekkülü teşvik olunmuştur.

— 354 ncü maddenin değişmeden evvelki şekline göre, veraset ve intikal vergisinde özel usulsüzlük cezalarına azamî bir sınır konulmamıştı. 485 sayılı kanunla bu nevi cezalara 25 - 250, 100 - 2000 tarzında azamî ve asgarî hadler tâyin edilmiştir.

— Ortalama kâr haddi ve gider esasıyla ilgili olarak yapılacak tarhiyatta uzlaşmayı temin için Maliye Bakanlığına lüzum gördüğü yerlerde uzlaşma komisyonları teşkil ve bu komisyonların kimlerden teşekkül edeceğini tâyin yetkisi verilmiştir.

GİDER VERGİLERİ KANUNUNDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Bu kanunda yapılan değişiklikler, istisna hükümlerinde, vergi mevzularında ve nisbetlerinde olmuştur.

Montaç ve tamir istisnası :

6802 sayılı gider vergileri kanununun 4. maddesinin a fıkrası ile, II numaralı tablonun 3, 4, 5 ve 6 ncı pozisyonlarında yazılı taşıtların, saat, ses cihazları ve levazımının, fotoğraf, sinema makine ve malzemesinin tamir ve montajı vergiden istisna edilmişti. Bu istisnanın uygulanabilmesi için sözü edilen vasıta, makina, alet ve cihazların tamir ve montajında kullanılan esas, yedek parça ve malzemenin ithalinde, imalinde veya istihsalinde dahilde vergiye tabi tutulmuş olması icap ediyordu. Montajda kullanılan parça ve malzemelerden her hangi birisinin vergisiz olması halinde istisna uygulanamıyordu. Bu sebeple 210 sayılı kanunun 1. maddesiyle bu mevzuda bir tadil hükmü getirilmişti. Buna göre, memleket dahilinde imal edilmiş parça ve malzemenin maliyeti ile işçilik toplamı montajı yapılan taşıt veya alet ve cihazın maliyetinin % 30 unu geçmiyorsa istisna uygulanıyor, geçiyorsa uygulanmıyordu. Bu hüküm dahi montaj ve tamir sanayiinde ithal malı yedek ve esas parçalar ile malzemenin kullanılmasını teşvik ediyordu. Dahildeki imalâtı teşvik maksadiyle II numaralı tablonun 3, 4, 5 ve 6 ncı pozisyonlarındaki vasıta, alet, makina ve cihazların memleket dahilinde imali tamamiyle vergiden istisna edilmiştir. Bunların tesliminin vergi dışında bırakılması neticesi montaj ve tamirinin de istihsal vergisiyle ilgisinin kalmadığını gösterir.

Halı ipliği istisnası :

Gerçek usulde gelir vergisine veya kurumlar vergisine tabi olan halı imalcileri ile, halıcılıkla iştigal eden kooperatiflere, ceza ve ıslah evlerine teslim edilen 2,5 metrik numaraya kadar (2,5 dahil) halı iplikleri vergiden istisna edilmiştir.

Bu istisna, iplik imalcisinin bulunduğu yerde icrayı faaliyet eden ve halı imalcilerine satmak üzere iplik teslim alan tüccara da uygulanacaktır.

İstisnanın hangi şartlarla uygulanacağı kanunda ve ilgili gider vergileri genel tebliğlerinde açıklanmıştır.

İptidâî Boyahaneler muaflığı :

Bilindiği gibi muharrik kuvvet ve buhar kazanı kullanmayan, çalıştırdığı işçi sayısı kendi ile birlikte üçü geçmiyen tüccara ve istihsal vergisine tabi imalâtçılara ait iplikleri boyamayan boyaha-

neler vergiden muaftır. 482 sayılı kanunla bu boyahanelerde yapılan kasarlama ameliyesi de vergiden muaf kılınmıştır.

Cam ve camdan mamul eşyada dekorasyon muafiyeti :

Camdan mamul eşya dekorasyondan evvel teslim edilirse vergisi bu kıymet üzerinden alınıyor, bundan sonra dekorasyon ameliyesine tabi tutulması halinde bu ameliyeden mütevellit kıymet artışı vergiden muaf kalıyordu. Buna mukabil camdan mamul bu kabild eşyayı imal eden müessese süsleme ameliyesini de yaptıktan sonra teslimde bulunursa işçilik ve sanatçı ücretinden doğan kıymet artışı da vergiye tabi oluyordu. Bu hal ticarî rekabette eşitsizlik yaratıyordu.

Bunu önlemek için, her türlü cam ve camdan mamul eşyanın tesliminde müstahsillerin dekorasyon ve süslemeye ait işçilik ve malzeme giderleriyle sanatçı ücretlerini gider vergisinin matrahından indirmeleri kabul edilmiştir.

Banka ve sigorta muameleleri vergisiyle ilgili istisnalar :

Ziraî sigortalar vergiden istisna edilmiştir. Esnaf kefalet kooperatiflerinin esnafa daha kolaylıkla kredi vermelerini temin için, Türkiye Halk Bankasının esnaf ve sanatkârlar kefalet kooperatiflerinin kefaleti altında esnaf ve sanatkârlara verilen krediler dolaşısıyla aldığı faizler ile, kooperatifin masraf karşılığı adıyla ortaklarından aldığı paralar vergiden istisna edilmiştir.

Dikiş nakış iplikleri ::

Mevcut hükümlerin bu sanayi kolunda vergi ziyasını önlemekten uzak olduğu müşahede edildiğinden pamuktan mamul dikiş nakış ipliğinde sarma ameliyesi vergi dışına çıkarılmış, vergi nisbeti % 30 dan % 18 e indirilmiştir.

Genel idare giderleri :

Vergi matrahı olarak emsal bedelinin alınacağı ve emsal bedeline maliyet bedelinin esas olacağı hallerde Vergi Usul Kanununun 275 nci maddesi genel idare giderlerinden mamule düşen hissenin maliyete katılması hususunda mükellefleri muhtar bırakmıştı. Gider Vergileri Kanununun 15. maddesine eklenen bir fıkra ile bu husustaki ihtiyarilik gider vergisine münhasır olmak üzere kaldırıl-

mıştır. Bu hususta 39 sayılı gider vergileri genel tebliğinde gerekli izahat verilmiştir.

Dahilî sarflarda vergi tahsilâtı :

Gider vergileri kanununun ilk şeklinde dahilî sarfların vergisi için üç aylık bir süre tanınmıştı. Kombine imalâtta dahilî sarflarda kullanılan ipliğin vergisi bu hükme göre mamulün satışından önce tahsil edilebileceği için mükelleflerin şikâyetlerini mucip olmuştur. 210 sayılı kanunla dahilî sarflarda kullanılan ipliğin vergisi bu hükme göre mamulün satışından önce tahsil edilebileceği için mükelleflerin şikâyetlerini mucip olmuştur. 210 sayılı kanunla dahilî sarflarda verginin tahsili mamulün satışına bırakılmıştı.

Satılan mamulün bünyesinde evvelce mükellef tarafından beyan edilmiş hangi ilk maddenin yer aldığı tesbit etmek mümkün olamadığından tatbikatta müşkilât ile karşılaşmış, dahilî sarflardan mütevellit vergilerin gider vergisi bakayasını önemli miktarda artırdığı müşahede olunmuştur.

Bu mahzurları gidermek maksadiyle bir ay içindeki tam mamul satışı ile imalâtta sarfedilen ilk madde kıymeti arasındaki nisbetin esas alınması ve dahilî sarfta kullanılan emtiaya ait vergilerin bu nisbet dahilinde ödenmesi esas kabul edilmiştir.

Ancak ödenecek vergi hiçbir zaman satış bedelinin % 50 sini ve o aya kadar birikmiş vergi borçlarının toplamını geçemez.

İsteyen mükellefler bu usul ile bağlı olmayarak işletme içi sarfedilen maddelerin vergisini beyannamenin verildiği ayı takibeden aydan itibaren altı ay içinde ödeyebilirler.

Akar yakıtlara ait vergiler :

Kanunun akaryakıtlardan alınan vergiler ile ilgili hükümleri uzun tartışmalara sebep olmuştur. Bu maddeler hakkında çok söz söylenmiştir. Bilindiği gibi, benzin, motorin, mazot gibi akaryakıtların vergileri 1963 yılında yürürlüğe giren kanunlarla artırılmış, gazyağına ait vergiler değiştirilmemişti. Bu defa, benzinin vergisi olduğu gibi bırakılarak gaz yağının vergisi 14, motorininki 7, mazotunki 7 kuruş artırılmıştır.

Bu zammın fiskal gayeleri yanında başka sebepleri vardır:

1963 yılında yapılan değişikliktan önce ve sonraki gaz yağı motorin fiatları aşağıda gösterilmiştir:

	I		II	
	<i>Gazyağı</i>	<i>Motorin</i>	<i>Gazyağı</i>	<i>Motorin</i>
Fob (Ton)	281.84	234.08	281.84	234.08
Cif	328.07	280.19	328.07	280.19
Vergilerle	566.37	561.92	583.73	682.47
Ana depo satış fiyatı	637.03	631.13	654.57	752.59

Görüldüğü üzere, vergisiz fiyatların mukayesesinde gaz yağı daima motorinden pahalıdır. 1963 de yapılan zamdan önce gaz yağı vergili fiyatlar itibariyle de motorinden pahalı durumdadır. 1963 zamından sonra motorin ton başına 98 lira 02 kuruş daha pahalı olmuştur. Bu suretle akaryakıt fiyatları arasında mevcut denge bozulmuştur. Bunun neticesi olarak motorine gazyağı karıştırılmış ve gaz yağı tüketimi sür'atle artmıştır:

<i>Yıllar</i>	<i>Gazyağı tüketimi</i>	<i>Artış</i>	<i>Artış %</i>
1960	336.756 (Ton)	—	—
1961	363.427	26.671	7
1962	397.911	34.484	8
1963	449.004	51.093	13

Gazyağı tüketimindeki artışın diğer bir sebebi de, benzinin yerine ikame olunmasıdır. Aşağıdaki tablo bu sebeple benzin tüketimindeki azalışı göstermektedir.

<i>Yıllar</i>	<i>Gazyağı tüketimi</i>	<i>Artış</i>	<i>Artış %</i>
1961	457.487 (Ton)	—	—
1962	510.419	53.012	11
1963	522.236	11.737	2

Bir ton ham petrolden istihsal olunan benzin miktarı gazyağı miktarının genellikle iki katıdır. Gazyağı istihlâkinin fazlaşması, benzin tüketiminin düşmesi, memleketimizde ihtiyaçtan fazla benzin istihsalı sonucunu doğurmuştur. Aşağıdaki tablo 1963 yılındaki benzin - gaz - motorin üretim ve tüketimini göstermektedir.

<i>Cinsi</i>	<i>Üretim</i>	<i>Tüketim</i>	<i>İstihsal fazlası</i>	<i>Tüketim fazlası</i>
Benzin	559.939	522.326	37.703	—
Gazyağı	395.750	448.004	—	53.254
Motorin	868.963	878.985	—	10.022

Türkiye ihtiyaçtan fazla olan benzini müsait fiatlarla ihraç edebilecek durumda değildir. Bu bakımdan ya zararlı olarak benzini ihraç etmek, yahut da ihtiyacı karşılamak için gaz yağı ithal etmek durumundadır. Her iki hal de döviz kaybına müncer olmaktadır. Memleketimizin tediyeye muvazenesi buna imkân vermemektedir.

Kısaca arzettiğimiz bu sebeplere istinaden gazyağı, motorin ve mazot (4 numaralı Fuel - oil) ile ilgili gider vergilerinin artırılması zarurî görülmüştür.

Sıvılandırılmış petrol gazı :

Piyasada, Aygaz, İpragaz gibi isimler altında satılmakta olan bu gazlar ham petrolün tasfiyesi neticesinde elde olunan propan ve bütan gazlarının tazyik edilmiş şeklidir. Bir kilogram sıvılandırılmış gaz (1. p. G) 3 m³ Havagazının kalorisini vermektedir. Hava gazı ile rekabeti göz önünde bulundurularak evvelce vergiye tabi olmıyan bu gaz vergi mevzuuna alınmış ve kilosuna 5 kuruş vergi konulmuştur.

İttriyat ve Tuvalet maddeleri :

Bu maddelerin sadece ithalleri vergiye tabi bulunmakta, memleket dahilinde imal ve teslimleri vergi mevzuunun dışında kalmakta idi. Bunların lüks maddeler olduğu ve varlıklı şahıslar tarafından kullanıldıkları nazara alınarak, (parfümler, kremler, pudralar, rujlar, makyaj kalemleri, saç boyaları) vergi mevzuuna alınmaları uygun görülmüş, Gülyacağı, gülsuyu, kekikyağı, kolonya, losyon, diş macunları ve tozları vergiden istisna edilmiştir. Tuvalet sabunları, daha düşük nisbette vergiye tabi tutulmuştur.

Plâstik maddeler :

Bilindiği gibi memleket dahilinde imal olunan plâstik eşya vergiye tabi değildir. Bunların sadece ilk maddesi vergiye tabidir.

Geniş bir istimal sahası olan bu maddelerin vergi nisbeti % 30 dan % 40 a yükseltilmiş, mamullerinin ithalinde alınan vergi de % 25 den % 35 e çıkarılmıştır. İstimali yaygın bir hale gelme temayülünü gösteren bu plâstik eşyanın, camdan mamul eşya ile rekabeti ve bir vergi rezervi taşıdıkları düşünülerek, vergilerinin artırılması cihe-tine gidilmiştir.

MAHALLÎ İDARELERLE İLGİLİ VERGİLER

Türk vergi sisteminin ıslahı için çalışmalar yapılırken, mahallî idarelere ait vergilerin de ele alınması icap eder. Vergi sistemi de-yimine, devlet vergi, resim ve harçları yanında mahallî idare ver-gileri de dahildir.

Kalkınma plânında da açıklandığı üzere mahallî idarelerin top-lam gelirleri ve harcamaları her yıl artmaktadır. Ancak bu gelir-lerdeki artış, kamu gelirlerindeki artışı izliyememiş ve bu yüzden mahallî idareler kanunî görevlerini yerine getiremeyecek hale düş-müşlerdir.

Bunun başlıca üç sebebi vardır :

1 — Çeşitli devlet gelirlerinden bu idarelere verilen paylarda bir esneklik bulunmamaktadır. Başka bir deyimle ayrılan paylar Devlet gelirlerindeki artışla orantılı değildir.

2 — Bu idarelere bırakılan gelirlere ait kanunlar verimsiz, sta-tik olup, toplum gelişmesine paralel olarak inkişaf edememekte-dirler.

3 — Devlet gelirlerinden verilen paylar mahallî idareler arasın-da gereği gibi bölüşülememektedir.

Bu sebeplere binaen üç kanun tasarısı hazırlanmıştır.

- Mali Tevzin (Denkleştirme) kanun tasarısı
- Emlâk vergisi kanunu tasarısı
- Belediye gelirleri kanun tasarısı

Biz burada ilk iki tasarının ana hatlarını inceliyeceğiz.

MALİ DENKLEŞTİRME

Büyük randımanlı vergilerin, devlet bütçesine alınmış olması, mahallî idarelerin (özel idare belediye ve köyler) gelirlerinin nasıl sağlanacağı problemini ortaya koymuştur. Bu problemin halli için mahallî idarelere çeşitli usullerle pay verilmesi düşünülmüştür. Pay verme usullerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Matrah bölüşülmesi,
- Munzam kesir usulü,
- Aynı mevzu üzerinden mükerrer vergi alma,
- Münferit vergi hasılatından pay verme,
- Genel Bütçeye dahil toplam fiskal hasıladan pay verme. (Genel Pay usulü)

Malî Denkleştirme kanun tasarısı ile memleketimizde carî olan münferit vergi hasılatından pay verme usulü terkedilerek Genel Pay verme usulü kabul edilmektedir.

Tasarı üç bölümden mürekkep olup, birinci bölümde, hizmetlerin bölüşülmesi, ikinci bölümde gelirlerin bölüşülmesi, üçüncü bölümde emlak vergisinin bölüşülmesi ile ilgili hükümler yer almaktadır.

Hizmetlerin bölüşülmesi mevzuunda vaz edilen esaslar şunlardır :

— Mahallî idarelerin görecekları adi ve devamlı hizmetler ile olağanüstü işler, Devlet ve mahallî idareler arasında malî tevzin nizamı içinde, özel kanunlar ile düzenlenecektir.

— İl özel idareleri ile nüfusu 10.000 den ziyade olan Belediyelerin yapacakları olağanüstü işler bir plâna bağlanacaktır.

Gelirlerin bölüşülmesinde tesbit edilen esaslar şunlardır :

— Gelir vergisi, kurumlar vergisi, veraset ve intikal vergisi, emlak alım vergisi, motorlu kara taşıtları vergisi, gider vergileri (Tekel gelirleri dahil), Gümrük vergisi (Belediye payı dahil) damga vergisi gelirlerinin toplamı üzerinden pay verilecektir.

— Belediyeler için pay nisbeti fiilî hasılat toplamının % 3 den az, % 6 sından çok olmamak üzere her yıl bütçe kanunu ile tesbit edilecektir. Özel idareler için bu miktar % $\frac{1}{2}$ — % 1,5 tur.

— Belediyeler için ayrılan payların toplamından % 20 si Belediyeler arası ortak fona tahsis olunacaktır. Bu fon nüfusu 50.000

den az olan belediyelerin harita, imar, plâni, su, elektrik, mezbaha ve kanalizasyon işlerinde kullanılacaktır.

— Payların % 60'ı nüfus esasına, % 40 Belediye ve özel idarelerin kendilerine ait fiskal hasılatı göre, Belediye ve özel idareler arasında taksim edilecektir.

Emlâk vergisinin bölüşülmesindeki esaslar ise şunlardır :

— Belediye sınırları içinde bulunan binalarla arazi ve arsalar üzerinden alınan emlâk vergisi hasılatının % 40'ı Belediyelere, % 60'ı il özel idarelerine, Belediye sınırları dışındaki binalardan alınan Emlâk Vergisi hasılatının tamamı ile özel idarelerine verilecektir.

— Arazi vergisinin (emlâk vergisinin Belediye hudutları dışında ve il sınırları içinde bulunan araziye ait kısmının % 10'u İller Bankasında açılacak İller arası müşterek bir fona ayrılacak kalan miktar özel idarelerle köyler arasında yarı yarıya paylaşılacaktır.

— İller arası ortak fonda toplanan % 10 lar giderlerini karşılamıyacak durumda olan illere yapılacak yardımlarda kullanılacaktır.

EMLÂK VERGİSİ

Halen, binalardan bina, buhran, savunma vergisi, araziden ise arazi vergisi alınmaktadır.

Emlâk Vergisi Kanun tasarısı, binalardan alınan çeşitli vergileri birleştirmekte, arazi vergisinde arsalar da iratlı iratsız tefrikini kaldırmakta, vergi muafiyetlerini yeni esaslara bağlamakta, vergiye esas olacak iratların, norm usulüne göre Genel tahrir ile tesbitini öngörmektedir. (Vergi Usul Kanununda değişiklik)

Asgarî ve orta nitelikteki halk konutları Turizm endüstrisini teşvik maksadına tahsis veya bu maksatla inşa edilmiş binalar haricinde kalan yapılar için muafiyet tanınmamaktadır.

Köylerde gayri safî iradı 3000 liraya kadar olan binaların 1500 lirası, yine köylerde sanayî ve ticarete muhassas binalarda gayri safî iratları 5000 liraya kadar olanların 3000 lirası vergiden istisna edilmiştir.

Arazi vergisinde küçük çiftçi muaflığı ihdas edilmiştir. Buna nazaran bir vergi dairesi bölgesindeki arazinin (arsalar hariç) toplam değeri 2500 liraya kadar olanların tamamı, 7500 liraya kadar olanların 2500 lirası vergiden muaf olacaktır.

Bina vergisinin nisbeti genel olarak % 15, Ticarete muhassas binalarda bu nisbet % 20, lüks meskenlerde % 25 olacaktır. Arazide vergi nisbeti ‰ 10, arsalarda ‰ 50 olarak tesbit edilmiştir.

Evvelce de işaret olunduğu gibi gerek Malî Denkleştirme, gerek Emlâk vergisi tasarıları henüz kanunlaşmamıştır.

EMLÂK VERGİSİ KANUNLAŞINCAYA KADAR YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Beş yıllık kalkınma plânımızda da işaret olunduğu üzere, az gelişmiş memleketlerde özel sektör yatırımları, gayrimenkullere, lüks binalara yönelir. Memleketimizde de aynı hal müşahede edilmektedir. Hususî sektör yatırımlarının daha prodüktif sahalara özellikle sanayie yöneltmesi için, gayrimenkul yatırımlarının hiç değilse vergi bakımından teşvik olunmaması icap eder. Ana hatlarına yukarıda kısaca temas ettiğimiz Emlâk vergisi tasarısının kanunlaşp, tam mânasiyle yürürlüğe girmesi, Genel tahrir neticelerinin kesinleşmesine bağlıdır. Genel Tahrir, zaman alan, uzun zaman istiyen bir ameliyedir.

Bu sebepledir ki, Emlâk Vergisi Kanunu yürürlüğe girinceye kadar, mevcut bina ve arazi vergileri kanunlarında gerekli değişiklikler yapılarak tasarının bazı hükümlerinin şimdiden kanunlaşması temin edilmiş ve binalardan alınan savunma vergisi artırılmıştır.

Bu tadilleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür;

1 — Muafiyetler :

a — Yeniden inşa edilen binalardan, İmar ve İskân Bakanlığınca tesbit edilen halk konutları standartlarına uygun olan asgarî nitelikteki binalar (apartman ise daireler) ister sahiplerince mesken olarak kullanılsın, ister kiraya verilsin, inşaatın sona erdiği malî yılı takip eden malî yıldan itibaren on yıl.

b — Halk konutları standartlarına uygun orta nitelikteki binalar, apartman ise daireler, sahiplerince mesken olarak kullanılmak şartıyla beş yıl.

c — Kamu sektörüne dahil müesseseler ile özel kanunlarla kurulan Bankalar ve bunların sermayesine % 50 den fazla iştirak ettikleri teşekküller tarafından inşa edilen binalar, apartman ise daireler, işçi ve memurlara lojman olarak tahsis edilmek ve asgarî nitelikteki halk konutları standartlarına uygun olmak şartıyla on yıl.

d — Turizm Endüstrisini Teşvik kanunu hükümleri gereğince turizm belgesi almış olan müesseselerin bu kanunda yazılı maksatlara tahsis ettikleri veya inşa ettirip bu maksatlara tahsis eyledikleri binalar beş yıl süre ile bina vergisinden muafıdır.

Bunlar haricinde kalan binalar için muafiyet tanınmamıştır. Evvelce muafiyet almış binaların muafiyetleri devam edecektir.

Asgarî ve orta nitelikteki binaların vasıfları İmar ve İskân Bakanlığınca tesbit ve resmî gazetede neşredilmiştir. Yüz ölçümü itibariyle nafî sahası 63 m² olan binalar veya apartman daireleri asgarî nitelikte, nafî sahası 100 m² olanlar orta nitelikte addedilmiştir.

2 — Arazi vergisi nisbetleri :

27.6.1963 tarihli ve 1833 sayılı Arazi Vergisi Kanununun 9 uncu maddesinde yapılan değişiklikle iratlı iratsız arsalardan alınan arazi vergi nisbeti ‰ 10 dan ‰ 15'e çıkarılmıştır. Arsalar haricindeki arazinin nisbeti eskiden olduğu gibi ‰ 10 olarak bırakılmıştır. Bu suretle iratlı iratsız arsa tefriki kaldırılmış olmaktadır.

3 — 26.6.1961 tarihli ve 309 sayılı kanunda yapılan değişiklikler :

1/Haziran/1942 tarihine kadar tahrir ve tadil gören arsaların kıymetlerine 9 misli eklenerek vergi matrahı tesbit edilmekte, bu tarihten sonra kıymetleri tahrir veya tadil suretiyle tesbit edilen arsalar emsal uygulanmamakta idi. Bu kerre yapılan değişiklikle, 1/Haziran/1941 - 31/12/1951 tarihlerinde tahrir veya tadil gören arsaların kıymetlerine 1,5 misli, 1/1/1952 - 31/12/1952 tarihleri arasındakilere 1 misli, 1/1/1956 - 31/12/1959 tarihleri arasındakilere 0,50 misli emsâl tatbik edilmesi kabul edilmiştir. 1960 ve müteakip yıllarda tahrir ve tadil gören arsalar emsâl uygulanmamıştır.

4 — Binalardan alınan Savunma Vergisi :

Bilindiği gibi, meskenlerden bina vergisinin 1/6 sı, gelir getiren meskenlerden 1/3 ü nisbetinde savunma vergisi alınmaktaydı.

489 sayılı kanunla, bina vergisinin, sahibinin bizzat oturduğu binalarda ‰ 25 i, kiraya verilen binalarda ‰ 75 i, ticarethanelerde ‰ 100 ü nisbetinde savunma vergisi alınması kabul edilmiştir.

GÜMRÜK GİRİŞ TARİFE CETVELİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Gümrük duvarlarının, tarihî devirlerde ekonomik bir alet olarak kullanıldığı malûmdur. «Hami gümrükler, Mani gümrükler» deyimleri gümrük tarife cetvellerinin bu fonksiyonunu anlatmaktadır.

Gümrük tarifeleri bu vasıflarını hiç bir zaman kaybetmemişler, sınaî himaye vasıtası olarak daima kullanılmışlardır.

Memleketimizde modern anlamda ilk defa 1929 yılında kabul edilen gümrük tarifesi spesifik esasa dayanmakta idi. 1954 yılında kıymet esasına geçilmiş, 1960 da, 1955 Brüksel nomenklatürüne göre tarife tanzimi yapılmıştır.

Birinci beş yıllık kalkınma plânı tanzim edildikten sonra, Türkiyenin sınaileşme zaruretinde olduğu daha iyi anlaşılmıştır. Bu hedefe ulaşmanın önemli vasıtalarından birisinin gümrük tarifeleri olduğunda şüphe yoktur.

Bu sebeple, aşağıdaki kurallardan hareket olunarak gümrük tarifemiz yeniden gözden geçirilmiştir.

a) Ham madde, yarı mamul ve mamul maddelerin vergileri arasında nisbet farkları bulunmalıdır. Bu nisbet ham maddelerde düşük, yarı mamullerde biraz yüksek, mamullerde ise daha yüksek olmalıdır.

b) Türkiyede bazı sanayi kollarında mevcut atıl kapasiteleri giderecek tedbirler alınmalıdır.

c) Kurulmuş, kurulmakta olan, yakın bir gelecekte kurulması mümkün bulunan sanayi teşvik olunmalıdır.

d) Memleketimiz yılda 5,5 milyar liranın üstünde yabancı malı ithal etmektedir. Ödeme imkânlarımızın en iyi şekilde ve israfı önleyici tarzda kullanılması, dış tediye açıklarımızın azaltılması temin olunmalıdır.

e) Bazı ithal mallarının dahilde rakibi bulunmadığı için yüksek fiatlarla ithal edildikleri, vergi nisbetlerinin de düşük olduğu görülmektedir. Sanayiın bu maddelerin de imaline yönelmesini kolaylaştıracak tedbirler alınmalıdır.

f) Yatırımlar güçleştirilmemelidir.

g) Müşterek Pazar tarifeleri ile Türk tarifeleri arasında ileride kurulacak olan irtibat gözönüne alınarak vergi nisbetleri tayin olunmalıdır.

Bu esaslara göre düzenlenen Gümrük giriş tarife cetveli 14/5/1964 tarihli ve 474 sayılı kanunla yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Bilindiği üzere tarife cetveli, serbest tarife «R» li tarife ve ah-dî tarife olmak üzere üç türlü pozisyonları ihtiva etmektedir. Bun-lardan serbest tarife kanununun neşri ile, yürürlüğe girmiş ve yeni nisbetler uygulanmağa başlamıştır. R li tarife Bakanlar Kurulu Ka-rarı ile kanunî hadlere yükseltilmiştir. Ahdî tarife beynelmilel Gatt anlaşmalarıyla bağlı pozisyonları ihtiva eden tarife olup, akit dev-letlerin müsaadesiyle yürürlüğe konulacak bilâhare müzakere mev-zuu edilecektir.

474 sayılı kanunun getirdiği diğer yenilikler şunlardır :

Gümrük literatüründe (Asma kilit kanunu) tabir edilen kanun 4744 sayılı kanunun 2 nci maddesiyle mevzuatımıza girmiş bulun-maktadır. Bu maddeye göre, Bakanlar Kurulu uzun vâdeli kalkınma plânının hedeflerini gözönünde bulundurarak, gümrük giriş tarife cetvelinin malî ve koruyucu etkisini memleket ekonomisine en uy-gun nitelikte tutmak maksadiyle, bu maddede yazılı Bakanlık ve te-şekküllerin mütalâasını aldıktan sonra, kıymet esasına göre vergi-lendirilen emtiada vergiye esas olan değeri, ölçü esasına tabi olan-larda mevcut spesifik haddi % 50 ye kadar indirmeğe ve artırmağa yetkilidir.

Kanunun ikinci maddesinde yazılı Bakanlık ve teşekküllerce yapılacak inceleme sonunda yatırım maddesi sayılacak ve ithali uzun vâdeli plân hedeflerine uygun görülecek eşyanın, gümrük, it-halde alınan istihsal vergileri, Belediyelere ait vergilerle rihtım res-mi Bakanlar Kurulunca beş yıllık bir devre içinde yıllık eşit tak-sitlerle tecil olunabilecektir. Türkiyede imal ve istihsal olunan yatı-rım maddelerinin maliyetine giren vasıtalı vergilerden yatırım ma-liyetlerinde teşhis ve tesbiti mümkün olabilenler de aynı şekilde tec-il edilebilecektir.

Bu işlerin hazırlık çalışmaları kanunun 5 inci maddesinde ya-zılı bir komisyon tarafından yapılacaktır.

4 üncü maddede kanun hükümlerinin uygulanması ile ilgili usuller ve esasların bir yönetmelikle belli edileceği tasrih edilmiş-tir. Sözü edilen yönetmelik 1/9/1964 tarihli Resmî Gazetede neşro-lunmuştur.